

Samen bouwen aan een gezonde bodem

Een stevig huis heeft een stevig fundament nodig. Dit is een algemeen concept dat in vele facetten van het dagelijks leven van toepassing is. Zo is een gezond ontbijt de basis voor een goede dag. Ook vlinders en andere insecten hebben een huishouden (eco komt van het Griekse oikos dat huishouding betekent) en hun fundament is de bodem, niet alleen omdat deze de voedselkwaliteit beïnvloedt, maar ook omdat sommige soorten in de grond leven als rups of pop. Hoe is het mogelijk dat met alle aandacht die er tegenwoordig is voor het versterken van de Nederlandse natuur het belang van een gezonde bodem onderbelicht blijft?

Tekst: Dat is kwalijk, want het gaat slecht met de bodem in Nederland. Als gevolg van onze omgang met de bodem is de gezondheid van het leven in de bodem achteruitgegaan. Hierdoor groeien planten minder goed, blijft water niet in de bodem zitten en verliest de Nederlandse biodiversiteit haar robuustheid tegen klimaatverandering. Minder gezonde planten betekent ook minder gezonde voeding voor vlinders en andere belangrijke insecten. In ons streven naar een duurzame groene leefomgeving moet dus ook aandacht worden gegeven aan het verduurzamen van de bodem waarop deze zich bevindt. Hierom is het programma 'Onder het Maaiveld' gestart, een driejarig project van IUCN NL, De Vlinderstichting, NIOO-KNAW en het Centrum voor Bodemecologie. Samen met andere organisaties wordt gewerkt aan een algehele bewustwording van een gezonde bodem (lespakketten, film, kinderboeken, bodemcoaches, bodemdierendagen). Met onderzoek en het opzetten van een waarderingsmechanisme wordt ook aan een structurele verandering in de omgang met onze bodem gewerkt die zal leiden tot een gezondere leefomgeving.

Verbeteren bodemgezondheid

Een gezonde bodem bestaat uit diverse en uitgebreide gemeenschappen van schimmels, bacteriën en micro-organismen. De aanwezigheid van deze gemeenschappen geeft de bodem een sponsachtige structuur die essentieel is voor het vasthouden van water en

Albert Vliegthart

Beperken van grondverzet en waardevolle bodem op depot zetten kan helpen om na afloop de bodem te verbeteren.

voedingsstoffen. Maar bij de bouw van woningen wordt gezonde bodem aangetast: door het gebruik van zware machines of opslag van materiaal wordt de sponsachtige bodemstructuur samengedrukt. Dit wordt verdichting genoemd. Een verdichte bodem houdt veel minder effectief water vast, hetgeen leidt tot te natte tuinen tijdens regenval en uitgedroogde tuinen in tijden van droogte. Daarnaast verhindert de compacte grondlaag de wortels van planten om de onderliggende voedingstoffen en grondwatervoorraden te bereiken. Verharding is een andere belangrijke factor die de bodemgezondheid in onze leefomgeving aantast. Dit betreft het leggen van tegels, bestrating of grind op plekken die anders open grond zouden zijn geweest. Dat heeft als gevolg dat water niet de grond binnendringt, bodemleven zich niet kan ontwikkelen en planten niet kunnen groeien.

De bouwsector bevindt zich hierdoor in een unieke positie: deze heeft direct invloed op het verbeteren van de bodemgezondheid in Nederland. Vanuit 'Onder het Maaiveld' werken we samen met de bouwsector opdat projectontwikkelaars, aannemers en bouwers zelf de waarde gaan inzien van gezonde bodems. Dit wordt op verschillende manieren gerealiseerd. De eerste stap is om de bouwsector bewust te maken van de diensten en voordelen die een gezonde bodem hun

Onder het Maaiveld

Onder het Maaiveld is het bodemprogramma van IUCN NL, NIOO-KNAW, WUR en De Vlinderstichting. Hierin wordt een waarderingsmechanisme voor de bodem ontwikkeld. Zo kunnen gemeenten, projectontwikkelaars en tuinbezitters een beter inzicht en advies krijgen over de waarde van hun bodem. Daarnaast ontwikkelt het programma onder andere wetenschappelijk- en burgeronderzoek en dragen lespakketten, kinderboeken, bioscoopfilm en bodemcoaches bij aan de bewustwording voor een gezonde bodem. Het programma wordt gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij.

Een bouwlocatie met waardevolle vegetatie biedt potentie voor een klimaatadaptieve wijk.

organisatie oplevert. De tweede is door een daadwerkelijke waarde te koppelen aan de gezondheid van een bodem. De gezondheid van de bodem staat in relatie met klimaatadaptatie en draagt bij aan afwatering, verkoeling, vasthouden van ziektes et cetera. en door deze 'ecosysteemdiensten' wordt de bodem meer waard naargelang deze gezonder is. Een projectontwikkelaar wordt op deze manier gestimuleerd om bedachtzamer met de bodem om te gaan.

Directe voordelen

De Vlinderstichting is het gesprek aangegaan met vele projectontwikkelaars, bodem- en tuinexperts. Zo kunnen we hen in gesprek brengen met hun opdrachtgevers en met ecologen. We weten nu wat de bouwsector nodig heeft om te komen tot een duurzamere omgang met de bodem.

De terughoudendheid die we merken bij de bouwsector is niet geheel onverwacht aangezien nieuwe maatregelen doorgaans gepaard gaan met extra werk en kosten. Desalniettemin zijn de projectontwikkelaars wel degelijk te enthousiasmeren over de directe voordelen die een gezonde bodem hun brengt. Voordelen zoals robuustere groene tuinen, minder groenonderhoud en minder wateroverlast. Dit is vooral interessant voor projectontwikkelaars die woonwijken ontwikkelen. Intrinsiek natuurbelang, imagoverbetering en het creëren van een marktvoorsprong zijn allemaal non-monetaire motivaties voor de bouwsector om met duurzaam bodembeheer aan de slag te gaan. Een mooie kans voor De Vlinderstichting om op deze motivaties in te spelen.

Kennis overdragen

Een van de kansen ligt bij de kennis over duurzaam bodembeheer bij de groenwerkers en hoveniers die worden ingehuurd door projectontwikkelaars. Voor hen moeten handvatten worden gemaakt hoe het beste met de bodem om te gaan in de bouw. De drempel verhogen voor een betegelde tuin kan eenvoudig door geen wit zand op te leveren, maar goede aarde met de juiste organische stof. Door tuinen een basisinrichting te geven bij nieuwbouw wordt het de nieuwe eigenaar lastig gemaakt om te gaan betegelen. Of door na afloop de grond weer open te frezen om de verdichting op te heffen. Het kan voor projectontwikkelaars interessant zijn om een wijkontwerp zo aan te passen dat privétuinen kleiner worden, maar gezamenlijk groen groter. Zo krijgen de wijkbewoners een waardevermeerdering van hun woning – 4-8% van de huizen is meer waard als ze op groen uitkijken. De bouwsector geeft aan onvoldoende kennis en feiten te kennen. Binnen 'Onder het Maaiveld' onderzoeken we nu de bodemkwaliteit en ontwikkeling van bodem in woonwijken om de waardeontwikkeling in beeld te brengen.

Bouwbedrijven moeten voldoen aan een veelheid aan wettelijk vastgelegde regels en beperkingen. Ook erkennen ze dat er 'gewoon geld verdient moet

worden' waardoor niet naar belangen rondom bodem of biodiversiteit wordt gekeken omdat dat de kosten zou verhogen.

Een terugkomend sentiment binnen de bouwsector is dan ook dat nieuwe ontwikkelingen pas toegepast zullen worden 'wanneer de klant hiernaar vraagt' of 'overheid het verplicht'. De Vlinderstichting is zich bewust van de problematiek rondom dit 'kip of ei' verhaal. De beste manier om hiermee om te gaan, is door de verschillende drie partijen bouw, overheid en particulieren, tegelijkertijd te informeren over de voordelen die gezonde bodem hen individueel brengt. Op deze manier wordt er draagvlak gecreëerd voor gezonde bodems bij alle betrokken partijen. Wij zetten nu de transitie naar een duurzame omgang met bodem in met de koplopers en het netwerk rond de natuurinclusieve maatschappij.

Vlinderstichting als kennispartner

Samen met de andere interventies van 'Onder het Maaiveld' zorgt De Vlinderstichting voor meer draagvlak, handreikingen, onderzoek en samenwerkingen, zodat we met alle belanghebbenden kunnen streven naar een sterk fundament voor de biodiversiteit. Op deze manier zijn wij kennispartner voor de Natuurinclusieve Samenleving en wordt de vlinderstand in de openbare ruimte en het stedelijk gebied voor de toekomst hopelijk geborgd.

Bodemkwaliteit

Nederland heeft vrijwel overal een verdichte bodem. Daar ligt een zeer grote potentie om biodiversiteit te herstellen en een gezondere leefomgeving te maken. Een gezonde bodem werkt als een ecosysteemdienst en draagt op meerdere vlakken bij, zoals gezondheid, veiligheid, biodiversiteit, klimaatadaptatie, waarde en beleving. Maar ook voor het herstel van leefgebied voor vlinders en andere insecten. Iedereen kan bijdragen aan herstel van de bodemkwaliteit:

- De bouw en projectontwikkelaars moeten rekening houden met de bodem in hun werk. Bij nieuwbouw kunnen ze de bodem in tuinen en openbaar groen in goede conditie opleveren.
- Tuinbezitters kunnen tegels en het wieden meer beperken. Beter is het om compost of snoeisels en bladeren als natuurlijke bemesting te gebruiken. Een groene tuin verkoelt en droogt minder snel uit en hoeft minder water.